

«Сходознавство: актуальність та перспективи». Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 20 березня 2023. 4. С. 76–79.

9. Скразловська І. Новий погляд на турецькі антропоніми. Анкара. 2021. 261 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-73>

Ренська А. Д.

студентка кафедри тюркології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ЖІНОЧА ПОСТАТЬ НА ЗЛАМІ ЕПОХ У ТЮРКСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ВИМІРІ

У сучасному літературознавчому та сходознавчому дискурсі зростає зацікавленість до переосмислення ролі жінки в історико-культурних процесах Сходу, зокрема в тюркському художньому просторі. Жіноча постать у літературі тюркських народів постає не лише як художній образ, а й як носійка морально-етичних, соціальних і світоглядних трансформацій, які відбувалися на зламі епох. У цьому контексті виняткової актуальності набуває аналіз жіночих образів як маркерів культурної модернізації, традиції та національної ідентичності.

Тюркський художній вимір кінця ХІХ – першої половини ХХ століття характеризується активними пошуками нових форм самовираження, зумовленими впливом європейської культури, реформаторських ідей, а також процесів національного відродження. Саме в цей період жіночі образи дедалі частіше набувають символічного значення, уособлюючи як збереження традиційних цінностей, так і прагнення до соціальних змін. Жінка в тюркській літературі починає осмислюватися не тільки як персонажка приватної сфери, а і як активна учасниця історичного та культурного прогресу.

Особливу увагу в межах дослідження привертають творчі постаті Ісмаїла Гаспринського й Османа Акчокракли, а також їхні образи Арслан Киз і Ненкеджан ханим відповідно, у творах яких жіноча тема розкривається крізь призму просвітницьких ідей, національного самоствердження та духовного оновлення суспільства. Окремого літературного осмислення потребує і постать Хюррем Султан, яка в художніх

інтерпретаціях постає як складний і багатовимірний образ жінки при владі, символу розуму, впливу, та історичної суперечливості.

Таким чином, звернення до жіночої проблематики в тюркському художньому вимірі дозволяє глибше зрозуміти процеси культурного діалогу між Сходом і Заходом, а також окреслити роль жінки як важливого чинника історичних і літературних трансформацій.

Загалом формування жіночого образу в тюркському художньому просторі значною мірою зумовлювалося історичними та соціокультурними процесами, що відбувалися на зламі традиційного та модерного світів. Упродовж тривалого часу жінка в тюркській літературі залишалася переважно в межах патріархальної моделі, де її роль визначалася родинними та побутовими функціями. Водночас наприкінці XIX – на початку XX століття під впливом просвітницьких ідей, реформаторських рухів і зростання національної самосвідомості відбувається поступове переосмислення жіночої постаті як активного суб'єкта культурного життя.

Важливу роль у цьому процесі відіграв розвиток освітніх і культурних ініціатив, спрямованих на залучення жінок до інтелектуальної сфери. Література стала одним із провідних засобів репрезентації нових моделей жіночої ідентичності, у яких поєднувалися традиційні моральні цінності та прагнення до особистісної свободи. Жіночий образ дедалі частіше використовувався як художній інструмент для осмислення соціальних змін, проблем емансипації та взаємодії традиції й модернізації.

У тюркському художньому дискурсі жіноча постать на зламі епох набуває символічного виміру, уособлюючи трансформацію суспільної свідомості. Жінка постає як носій культурної пам'яті, хранителька мови та звичаїв, але водночас як образ, відкритий до нових форм самореалізації. Така подвійність зумовлює складність і багатогранність жіночих персонажів, які не зводяться до однозначних характеристик і часто перебувають у стані внутрішнього конфлікту між традиційним укладом життя та новими соціальними орієнтирами.

Особливістю тюркського літературного простору є також тісний зв'язок жіночої тематики з ідеями національного відродження. Через жіночі образи автори передавали уявлення про майбутнє суспільства, моральні засади та культурні ідеали. Жінка в художньому тексті ставала своєрідним показником рівня духовного розвитку нації, її готовності до змін і відкритості до міжкультурного діалогу.

Отже, у першій половині XX століття жіноча постать у тюркському художньому вимірі формується як складний культурний феномен, у якому поєднуються історична пам'ять, соціальні трансформації та художні пошуки. Саме в цьому контексті подальший аналіз творчості

окремих авторів і літературних образів дозволяє глибше простежити специфіку осмислення жіночої ролі на зламі епох.

Подальше осмислення жіночої постаті на зламі епох у тюркському художньому вимірі доцільно здійснювати завдяки аналізу творчості окремих авторів та літературних образів, які демонструють різні аспекти соціальних і культурних трансформацій. Особливе місце в цьому контексті посідає діяльність Ісмаїла Гаспринського, чия просвітницька концепція значною мірою вплинула на формування нових уявлень про роль жінки в суспільстві. У його художніх і публіцистичних текстах жіноча освіта розглядається як необхідна умова прогресу нації, а жінка постає не лише як берегиня родинних цінностей, а й як активна учасниця культурного й інтелектуального життя.

Образи жінок у кримськотатарській літературі початку XX століття часто пов'язані з ідеєю внутрішнього пробудження та духовного зростання. У творчості Арслан Киз жіноча постать наділяється рисами внутрішньої гідності, моральної стійкості та прагнення до самореалізації. Такі образи формуються в умовах зіткнення традиційного укладу життя з новими соціальними викликами, що зумовлює драматизм і психологізм напруженості художнього наративу.

Значущим для аналізу є також внесок Османа Акчокракли, у творах якого жіночі образи часто переплетені з тематикою національної пам'яті та культурної спадкоємності. Жінка в його художньому світі постає як символ неперервності традиції, носійкою мови й духовних цінностей народу. Водночас ці образи не є статичними: вони демонструють здатність до внутрішнього розвитку та адаптації до нових історичних реалій.

Окремої уваги заслуговує образ Ненкеджан ханим, який у тюркському літературному дискурсі втілює модель жінки-інтелектуалки, здатної поєднувати національну ідентичність із відкритістю до світу. Її образ функціонує як своєрідний міст між традиційною культурою та модерним мисленням, підкреслюючи значення жіночого голосу в процесах культурного оновлення.

У ширшому тюркському контексті показовим є також літературне осмислення постаті Хюррем Султан. Її образ у художніх текстах часто інтерпретується як уособлення жіночої сили, політичного впливу та здатності діяти в межах жорсткої патріархальної системи. Хюррем Султан постає не лише як історична особа, а й як символ жінки, що змінює хід подій, використовуючи інтелект, дипломатію та психологічну проникливість. У такому трактуванні жіноча постать виходить за межі приватного простору та набуває суспільного й навіть державотворчого значення.

Результат дослідження аналізу творчості тюркських авторів і художніх образів засвідчує, що жіноча постать на зламі епох репрезентується як багатовимірний феномен, у якому поєднуються традиційні культурні коди, ідеї національного відродження та модернізаційні імпульси. Через ці образи література відображає складні процеси переосмислення жіночої ролі, що відбувалися в тюркському світі в період глибоких історичних змін.

Жіноча постать у тюркському художньому вимірі на зламі епох постає як складний і багатовимірний феномен, що відображає глибокі соціокультурні трансформації. Літературні образи жінки виявляють не лише зміну традиційних уявлень про її роль у суспільстві, а й процес поступового формування нової моделі жіночої ідентичності, пов'язаної з освітою, духовною автономією та активною участю в культурному житті.

Творчість тюркських мислителів і письменників, зокрема Ісмаїла Гаспринського та Османа Акчокракли, а також художні інтерпретації образу Ненкеджан ханим, демонструють еволюцію жіночого образу від носійки традиційних моральних цінностей до суб'єкта та творця історичних і культурних змін. Жінка в цих текстах постає як чинник національного відродження, збереження мови й культурної пам'яті, а також як активна учасниця модернізаційних процесів у тюркському світі.

Літературне бачення постаті Хюррем Султан розширює межі інтерпретації жіночого образу, вводячи його в простір політичної та державотворчої проблематики. У художньому дискурсі вона репрезентується як символ жіночої сили, інтелекту та здатності впливати на історичні процеси навіть у межах жорстко регламентованого соціального середовища. Такий образ підкреслює універсальність проблеми жіночого самоствердження, актуальної для різних культур і історичних епох.

Отже, жіноча постать на зламі епох у тюркському художньому вимірі постає не лише як літературний образ, а як важливий інструмент осмислення глибинних культурних, національних і цивілізаційних трансформацій. Через жіночі образи в тюркській літературі відображається динаміка історичних змін, еволюція соціальних ролей та процеси формування національної ідентичності в умовах переходу від традиційного суспільства до більш сучасного.

Проведений аналіз засвідчує, що жіночі персонажі не є другорядними чи статичними: вони активно залучені до художнього осмислення епохальних зламів, виступаючи символами духовної неперервності та носіями нових світоглядних орієнтирів. У творчості Ісмаїла Гаспринського та Османа Акчокракли, а також у культурних наративах,

пов'язаних із постатями Арслан Киз, Ненкеджан Ханім і Хюррем Султан, жіночий образ засвідчує як індивідуальний досвід, так і колективну історичну пам'ять тюркських народів.

Результати дослідження підтверджують актуальність обраної теми та її промовистість для сучасного літературознавчого дискурсу, зокрема в межах сходознавчих студій. Окреслені положення визначають перспективи подальших наукових розвідок у галузі гендерних студій і порівняльного літературознавства та сприяють глибшому осмисленню культурних процесів у тюркському художньому просторі.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-74>

Родіна Ю. Д.

доктор філософії, доцент,

доцент кафедри філософії і педагогіки

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

м. Дніпро, Україна

**СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ПЕРЕКЛАДУ
ЛІТЕРАТУРНО-ДУХОВНОЇ ПАМ'ЯТКИ ІНДІЇ
«БХАГАВАД-ГІТА. ОБЕРІГ ГЕРОЯ» У ДИСКУРСІ РОЗВИТКУ
КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ**

Досліджуючи значення таких пам'яток духовної літератури як Бхагавад-Гіта, неможливо не помітити значимість цього твору у сьогоденні, під час розгортання повномасштабної війни Росії проти України. У виданні «Бхагавад-гіта. Оберіг героя» [4], випущеному у 2023 році у видавництві Руслана Халікова, який сам є дослідником-науковцем, зазначено значимість цього твору в Україні раніше, у минулих півтора століття, так і наведено саме сенси цього твору у контексті війни, у якій український народ виборює свободу. Події, що описані у духовній пам'ятці постають живими фактами сьогодення, і настанови, що описані у книзі як поради Божественної Особи воїну на полі бою, дають відповіді та опори праведним воїнам 21 століття [4]. Саме тому у виданні з'явився підзаголовок «Оберіг героя» і частину тиражу було благодійно розповсюджено воїнам-українцям на передовій. Отже, маємо важливий соціокультурний контекст Бхагавад-Гіти, яка на сьогодні є не тільки пам'яткою духовної індійської літератури, і занурює не тільки у філософський аспект воєнних подій. У цій книзі